

Česká akademie zemědělských věd slaví 100 let od svého založení

RNDr. Jan Nedělník, Ph.D., Výzkumný ústav pícninářský Troubsko

Jednoduchá věta a jednoduchá číslovka. Za obojím se ale skrývá jedno století práce tisíců odborníků pro české zemědělství. Dovolte, abych se v tomto článku pokusil o krátké historické ohlédnutí a seznámil vás se současnou činností akademie. A pokusil se nastínit vizi, jak dále.

Začátky

Vznik nových věcí, ale i organizací je mnohdy záležitostí vizionářská. V hluboké úctě se skláním před našimi předchůdci, kteří v roce 1924 založili první samostatnou zemědělskou akademii pro tehdejší Československou republiku. Byli to lidé, kteří věděli, že zemědělský obor, výroba potravin a péče o krajinu jsou základními kameny pro existenci samostatného státu a jeho ekonomiky. Již v zakládající listině akademie je zakotven význam výzkumu a inovací, ale také význam vzdělávání a popularizace zemědělství.

V další větě bude citace z úst prvního předsedy akademie pana doktora Milana Hodži, která je plně platná až do dnešních dnů. Pan Hodža řekl: „Smyslem Akademie je pracovat vědecky na prohloubení zemědělství a organizovat práci vědeckou v tomto oboru a v našem národě. Členství jest poctou za zásluhy o zemědělství a vědeckou práci zemědělskou.“ Z historie určitě všichni víte, že Milan Hodža byl nejen zemědělský odborník a první předseda Československé akademie zemědělské, ale také v předválečných letech předseda vlády. Kromě toho, že byl zemědělcem, byl také velkým zastáncem zakládání výzkumných ústavů. Ale také byl velkým propagátorem mezinárodní spolupráce.

O významu tehdejší akademie svědčí mnohé historické dokumenty včetně fotodokumentace. Dnes naše akademie znovu sídlí v Domě zemědělské osvěty ve Slezské ulici v Praze. A v Modrém salonku ve druhém patře, kde zasedá i dnes předsednictvo ČAZV, je zdokumentována i návštěva prvního prezidenta prof. T. G. Masaryka. I to je jeden z důkazů, jaký tehdejší politická reprezentace přikládala význam zemědělskému výzkumu a zemědělství.

Zmínil jsem prvního předsedu akademie, v průběhu sta let se na této pozici vystřídala celá řada dalších významných osobností československé a české zemědělské vědy. Byli to odborníci spojení s různými obory zemědělských činností. To je také důkaz širokého odborného záběru naší akademie zahrnující všechny oblasti zemědělsko-potravinářsko-lesnického komplexu. Mínila i současná akademie je založena na individuálním členství osobností, které formovaly názory a rozvoj národního zemědělství. Jak bylo zmíněno již v úvodu, řadami akademie prošly tisíce členů, v současné době má akademie 746 řádných členů a 86 čestných. Vnitřní struktura akademie se pochopitelně historicky vyvíjela jak v závislosti na rozvoji jednotlivých oborů, pak také v kontextu politických změn, kterými Československá a Česká republika procházely. K vnitřní struktuře se ještě v dalším textu vrátíme.

Milníky

Ale nyní bych rád zmínil důležité a zajímavé milníky z pohledu historie. Prvním je období po druhé světové válce, kdy akademie byla po určitou dobu řídicí institucí pro celý sektor zemědělského výzkumu a byly jí podřízeny výzkumné ústavy. Druhým významným historickým milníkem je rok 1993, kdy vznikla po rozpadu federace současná ČAZV. Někdy se setkávám s názorem, že zemědělské akademie jsou jakýmsi reliktem minulosti, a to především ve střední a východní Evropě. Není tomu tak. Kromě toho, že v letošním roce slavíme 100 let od založení, které spadá do období první Československé republiky,

dalším argumentem je existence Evropské unie zemědělských akademií. Jsou tam sdruženy desítky akademií z celé Evropy a prestiž například Královské švédské akademie či Francouzské zemědělské akademie je v daných zemích nezpochybnitelná a členství v těchto, ale i jiných akademiích, je velmi prestižní záležitostí.

Struktura

Vraťme se nyní k současné struktuře naší akademie. Více než 700 členů je sdruženo ve 12 odborech, které odborně postihují jednotlivé segmenty celého komplexu zemědělství. Ve výčtu, který bude následovat si dovoluji i krátký nástin toho, jaká témata jsou pro jednotlivé odbory dnes aktuální. Začneme odbory, které pokrývají základní přírodní zdroje.

Odbor pedologie kromě základního studia péče o půdu se dnes velmi aktivně zabývá revitalizací půdního prostředí a možnostmi, jak zvýšit například obsah organické hmoty v půdě, jak zvýšit vododržnost půdy. Zcela aktuální je také revitalizace melioračních a drenážních systémů. V těchto otázkách úzce kooperuje s **odbohem vodního hospodářství**. Dalšími tématy s vodou spojenými je samozřejmě dostatek závlahové vody do budoucna, čistota povrchových i podzemních vod, ale i využití vody jako obnovitelného zdroje energie. Žádný odbor, již ze své podstaty, nestojí soliterně.

Na první dva zmíněné velmi úzce navazuje **odbor rostlinné výroby**. Technologie pěstování rostlin na orné půdě, ale i v lučně pastevních společenstvech jsou permanentními tématy. Precizní zemědělství, regenerativní zemědělství, carbon farming a další nové vznikající systémy hospodaření jsou také v hledáčku pozornosti. Novou aktivitou tohoto odboru je zřízení komise pro ekologické zemědělství jako platformy pro diskusi nad problematikou tohoto způsobu hospodaření.

Na tento odbor úzce navazuje činnost **odboru rostlinolékařství**, jehož činnost je úzce spojena i s časopisem Rostlinolékař. Systémy integrované ochrany rostlin, inovace jednotlivých prvků od biologické až po chemickou ochranu i využití nových genomických technik je náplní práce členů odboru. Aktuální je také studium invazních škodlivých organismů, ale také určení nových českých názvů pro nově vyskytující se škodlivé organismy na našem území.

Podobně jako v rostlinné výrobě i v živočišné výrobě jsou dva odbory, které úzce kooperují. **Odbor živočišné výroby** a témata spojená s novými stájovými technologiemi, welfare zvířat, nové krmivářské technologie jsou jen několika příklady. Oblast **veterinární medicíny** a nové léčebné postupy, nové detekční možnosti i nová léčiva jsou zájmem členů tohoto odboru. Celá řada příkladů ze současné doby ukazuje nejen v rostlinolékařství, ale i ve veterinární medicíně na nutnost permanentního monitoringu škodlivých organismů či původců chorob a hledání vhodných cest ochrany a léčby.

Kromě zemědělské půdy velkou část plochy republiky pokrývají lesy a to je doména **odboru lesního hospodářství**. Myslím, že každý čtenář vnímá výrazné změny v lesích po poslední kůrovcové kalamitě. Zvýšení druhové diverzity, prostorové a věkové struktury lesů a změna pěstebních podmínek jsou jedním ze základních atributů současného pohledu na budoucí vývoj lesů. Lesy bezesporu budou muset i do budoucna plnit hospodářskou funkci, ale také funkci krajinnotvornou a zde je třeba hledat nová řešení, která i biologickou cestou napomohou eliminovat působení významných škodlivých organismů.

Veškerá činnost směřuje samozřejmě k výrobě potravin, proto nedílnou součástí akademie jsou dva **odbory potravinářské**. Kvalita potra-

vin, potraviny nového typu, nové způsoby zpracování potravin či nové obalové technologie jsou okruhy, které řeší členové těchto dvou oborů. Na pultech obchodů se setkáváme s celou řadou výrobků, které vznikly v českých výzkumných ústavech.

Stejně jako první dva zmíněné odbory zaměřené na vodu a půdu poslední tři odbory naší akademie jsou horizontální. Prvním je **odbor zemědělské techniky**, kde dnes v tomto dynamicky, rozvíjejícím odvětví je velká poptávka a prostor pro inovace. Již zmíněné precizní zemědělství je založené na nových strojích a technologiích umožňujících např. přesné aplikace hnojiv či přípravků na ochranu rostlin, využívání dálkového průzkumu Země k detailnějšímu poznání aktuálního stavu porostů, jsou zase jen některými příklady témat, kterým se kolegové zabývají. České zemědělství je velmi moderním zemědělstvím a i činnost kolegů z tohoto odboru tomu napomáhá.

My se v závěru tohoto článku dostaneme i k formování určité vize a ta bude založena na slově udržitelný. To, aby zemědělství a lesnictví byly udržitelné i ekonomicky, o to se snaží ve svých analýzách a prognózách členové **odboru ekonomiky**. Měli bychom umět nejen spočítat náklady a výnosy, ale měli bychom umět také predikovat, to je velký úkol a velká výzva.

A posledním z této trojice je nejmladší odbor naší akademie, a tím je **odbor agrárních dějin**. Byl založen z iniciativy především kolegů z Národního zemědělského muzea, ale členy jsou i kolegové z dalších muzejních organizací. Pohled do historie je nutný, v mnoha směrech se lze z historie učit a poučit. Podívat se objektivně na historická fakta a historické prameny je jedním ze stěžejních zájmů tohoto odboru.

Knihy a časopisy

Zemědělská akademie od počátku svého vzniku byla i vydavatelským domem. Celá řada historických knih a sborníků, které akademie vydávala, je zrcadlem mapujícím vývoj českého zemědělství. Když pomíneme politickou rovinu, tak v rovině odborné již za první republiky naši předchůdci řešili témata spojená se suchem v krajině, řešili témata s nákazovými situacemi, kůrovcovou kalamitou atp. Jak se někdy učíme, tak historie se opakuje ve spirále, jen vždy kvalitativně posunuta o něco výše. Zemědělství je práce s živými organismy, je to práce s krajinou a principy zůstávají pořád stejné.

Zásadní je snažit se být jako lidský rod součástí přírody a v mnoha oblastech do přírodních procesů zasahovat co nejméně. Ale zároveň s rostoucí populační křivkou je nutné hledat nové postupy, nové technologie, nové odrůdy či plemena, které zajistí obživu populace na planetě Zemi. To je permanentní úkol pro zemědělský výzkum a k němu také patří transfer poznatků. O to se naše akademie snaží vydáváním souboru **11 vědeckých impaktovaných časopisů**. Velmi si vážím práce všech. Od autorů až po redaktorky a editory, členy redakčních rad, kteří vykonávají obrovský kus práce spojené s vydáváním těchto časopisů. Mnohé z časopisů vycházejí i dlouhá desetiletí a mnohé z nich v letošním jubilejním roce slaví kulatá výročí. S mnohými editory jsou postupně uveřejňovány rozhovory na našich webových stránkách.

Ke kulatým výročím ČAZV byly a jsou vydávány speciální publikace. Před pěti roky to byla publikace s názvem *Osobnosti českého zemědělského výzkumu*, ve které jsou shromážděny životopisy desítek osobností formujících české zemědělství. V letošním roce byla vydána publikace ke 100 letům ČAZV popisující minulost a současnost. V této knize jsou také zahrnuté popisy výzkumných organizací a univerzit, které se zabývají zemědělským výzkumem. Věřím, že stejně jako minulé publikace i tato kniha si najde okruh svých čtenářů. Je také k dispozici na webových stránkách: <https://www.cazv.cz/>.

ČAZV je ze svého statutu příspěvkovou organizací MZe a je poradním orgánem ministra zemědělství pro oblast výzkumu. Dosud jsem se v tomto článku zmiňoval o odborné práci akademie. Ale je také nutné poděkovat pracovníkům v zaměstnanecké části akademie, protože i jejich práce je pro chod celé instituce nezbytná.

Vliv

Kromě výše zmíněného se naše akademie snaží být v dobrém slova smyslu lobbistickou organizací. Snažíme se debatovat s politiky napříč politickým spektrem, s ministry, poslanci a senátory o významu zemědělského aplikovaného výzkumu a snažíme se o stabilizaci celého našeho sektoru.

V posledních letech jsme se velmi výrazně podíleli na tvorbě strategických dokumentů. Prvním je vládou ČR schválená Koncepce zemědělského výzkumu 2023+ a na ni navazující nový výzkumný program s názvem Země II. Kromě jednotlivých výzkumných směrů, které z velké části kopírují odbory akademie, jsou v obou materiálech tři horizontální klíčové oblasti, kterými jsou bioekonomika, SMART zemědělství a klimatická změna. Snažíme se také aktivně zasahovat do jednání o rozpočtu na zemědělský výzkum, chceme svými názory ovlivňovat i tvorbu různých legislativních norem. O této, mnohdy velmi mravenčí práci, by se dalo popsat mnoho stran, ale pro čtenáře by to nebylo zajímavé.

Budoucnost

V úvodu jsem slíbil nástin vize. Byl bych velmi rád, kdyby se i v dalších desetiletích naše akademie rozvíjela jako moderní a dynamická společnost, založená na aktivní práci jednotlivých osobností zemědělského výzkumu. Byl bych rád, aby výstupy, které budou i naši pokračovatelé tvořit, byly nadčasové a vpravdě vizionářské. A vize dalšího rozvoje zemědělského výzkumu? Osobně se domnívám, že bez národní výzkumné základny by bylo velmi obtížné přinášet nové poznatky a inovace. Přeji si, aby česká výzkumná základna byla stabilní, konkurenceschopná se zahraničím a české výzkumné organizace zajímavými partnery pro mezinárodní projekty.

Vám, čtenářům časopisu *Rostlinolékař*, přeji hodně zdraví a úspěchů a budu moc rád, pokud navštívíte naše webové stránky, sociální sítě či některou z našich akcí. Letos tou nejvýznamnější, která bude završením oslav stoletého výročí bude plenami zasedání členů ČAZV dne 22. 10. 2024 v prostorách Národního zemědělského muzea. Na plénum bude navazovat vernisáž výstavy také v prostorách NZM mapující 100 let ČAZV.

Hodně zdraví, osobních i pracovních úspěchů a spokojenosti v novém roce 2025